

dr hab. Konrad Klimkowski, prof. KUL
Instytut Językoznawstwa
Wydział Nauk Humanistycznych KUL

Unwersytet Wroclawski
Lublin, dn. 27 maja 2022 r.
Dzielnica Wroclaw
Filologicznego (6)

Wplynulo do WF	08-06-2022	Zlaczniki
Wpl. do jedn. nrg.	Data	Symbol
Znak		

Recenzja rozprawy doktorskiej autorstwa Pana mgra Leszka Wojteczka pt. „Dyskurs wojenny w orędziach i proklamacjach prezydentów USA oraz deklaracjach wojennych Kongresu Stanów Zjednoczonych prowadzących do oficjalnie wypowiedzianych wojen. Analiza z perspektywy etnografii komunikacji” [tyt. angielski: Discourse of War in American Presidential Messages, Presidential Proclamations and Congressional Declarations Leading to Formally Declared Wars. An Analysis from the Perspective of the Ethnography of Communication] napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Piotra P. Chruszczewskiego, promotor pomocniczy: dr hab. Tomasz Piekot

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska autorstwa Pana mgra Leszka Wojteczka to studium wybranych tekstów o znaczącej doniosłości politycznej i historycznej, zarówno ze względu na tematykę (konflikty zbrojne) jak i autorstwo tych tekstów (kluczowa instytucja władzy państwowej Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej). Perspektywa badawcza przyjęta przez autora – którą określa on mianem etnografii komunikacji – łączy elementy analiz językowych, tekstowych, dyskursywnych i kulturowych. Dzięki tej perspektywie projekt badawczy zrealizowany w postaci recenzowanej rozprawy można określać mianem interdyscyplinarnego. Przyjęcie tej orientacji badawczej należy ocenić pozytywnie zarówno w kontekście doboru tematu badawczego jak i przyjętych celów oraz metod pracy.

Powyższe założenia przedstawione są przez autora na stronach 10-14 rozprawy. Dowiadujemy się z nich o tym, że autor sytuuje materiał językowy analizowanych tekstów w szerszym polu komunikacyjnym, dyskursywnym, tekstologicznym i kulturowym. Perspektywa ta nie budzi zastrzeżeń recenzenta, ale warto dodatkowo zaakcentować pozytywnie precyzyjne sformułowanie ram projektu, bardzo ułatwiające recepcję pozostałych części rozprawy i ułatwiających śledzenie logiki wyводу autora.

Dobór materiału badawczego także należy ocenić jednoznacznie pozytywnie w kontekście zadań badawczych rozprawy. Zarówno rozpiętość historyczna dokumentów jak i różnorodność autorstwa (różni prezydenci) pomagają zbudować szeroki ogląd komunikacyjno-etnograficzny, zaś spójność tematyczna tekstów i ograniczenie formalne liczby instytucji pełniących funkcję nadawcy zapewnia podstawę powtarzalności obserwacji i możliwość wnioskowania w odniesieniu do wszystkich analizowanych tekstów.

Strony 16-47 rozprawy zajmuje bardzo szczegółowa i „panoramiczna” analiza koncepcji i pojęć z zakresu wszystkich dziedzin wiedzy, jakie autor rozprawy przywołuje i operacjonalizuje w ramach recenzowanego studium. Odnajdujemy tu zatem szeroki przegląd definicji i koncepcji pojęć kultury, komunikacji i języka, a także dyskursu, tekstu (tekstologii, lingwistyki tekstu) oraz „standardów tekstowości” (ang. textuality standards). Przegląd stanowisk we wszystkich tych zakresach tematycznych należy uznać za bardzo dobrze zaplanowany i przeprowadzony. Autor przywołuje i poprawnie oraz czytelnie omawia najistotniejsze stanowiska badawcze i koncepcje.

Niestety przyjęta przez autora w części teoretycznej strategia narracji „panoramicznej” niesie pewne ryzyko związane z decyzjami dotyczącymi określenia granic istotności przywoływanych teorii (którą z teorii umieścić w pracy, a która jest raczej dla niej marginalna i można ją pominąć). W tym względzie można zastanowić się, czy podrozdział 1.1.2. poświęcony przeglądowi teorii komunikacji, nie powinien – choćby zdawkowo – przywołać także cyrkularnych i kulturowo-kontekstowych koncepcji komunikacji autorów takich jak Osgood, Schramm czy Dance. Powód, dla którego warto rozważyć takie przywołanie jest następujący: teorie cyrkularne komunikacji wydają się być najbardziej relewantne w analizach wypowiedzi tekstowych w osadzeniu dyskursywno-kulturowym. Także propozycje Berlo można odczytywać w podobny sposób, choć dodatkowo z wyraźnym wyprofilowaniem behawioralno-poznawczym. Podobnie, w przypadku podrozdziału 1.1.3. omawiającego język jako zjawisko społeczne, wydaje się warte zasugerowanie uzupełnienia rozważanych stanowisk odwołaniem – choćby w formie zdawkowego komentarza - do dokonań badawczych Petera Trudgilla, a to choćby ze względu na związki jego prac z centralnym dla recenzowanej rozprawy pojęciem etnografii komunikacyjnej (zob. także podrozdział 2.3).

Rozdział kolejny rozprawy, określony przez autora jako metodologiczny, rzeczywiście wprowadza główne założenia analitycznej części rozprawy. Najistotniejsze z analitycznego punktu widzenia wydają się być parametry testu czytelności (GFI), typologii argumentacji i znaczników argumentacji. Rozdział jest czytelny i potrzebny z punktu widzenia dobrego prowadzenia czytelnika po niuansach analizy w rozdziale czwartym.

Rozdział trzeci daje czytelnikowi szerszy wgląd w korpus tekstowy będący przedmiotem badań autora. W uporządkowany i systematyczny sposób omawiane są zarówno konteksty władzy, w tym decyzji o udziale w konfliktach zbrojnych oraz powiązanych z nimi przekazach tekstowych.

Rozdział czwarty to rozdział analityczny rozprawy, gdzie zoperacjonalizowane uprzednio kategorie zostają zastosowane do analizy porównawczej poszczególnych tekstów.

Dzięki tej analizie autor wykazuje, że wskaźnik czytelności GFI wzrasta dla analizowanych chronologicznie wzorców tekstowych dotyczących prezydenckich orędzi w związku z wypowiedzeniem wojny. Podobnego trendu autor nie odnotował dla analogicznego wzorca tekstowego deklaracji wojennych przedkładanych Kongresowi USA ani w prezydenckich proklamacjach aktu wojny. Taka obserwacja prowadzi autora rozprawy do wniosku o istotnych zmianach technicznych, komunikacyjnych i społeczno-kulturowych warunkujących sposób kreowania przekazu przez kolejnych prezydentów USA skierowanego do Kongresu (zob. str. 229), a pośrednio coraz szerzej także do amerykańskiej opinii publicznej.

Jeszcze ciekawiej jawią się wyniki analizy „dystrybucji” argumentów budowanych i używanych przez prezydentów USA w przekazach o tematyce wojennej. Pierwsza obserwacja dotyczy faktu unikania przez kolejnych prezydentów zbyt złożonych struktur argumentacyjnych. Ta część analizy pozwoliła także na wyłonienie trzech wiodących „figur retorycznych” w wyżej wymienionych przekazach: 1) wykorzystywanie retoryki patosu z silnymi akcentami afektywnymi; 2) odwołania do analogii historii najnowszej w celu legitymizacji działań politycznych; 3) budowanie obrazu (tekstowego) przeciwnika wojennego w kategoriach zła moralnego.

W odbiorze recenzenta rozprawy, jej autorowi udaje się w pełni zrealizować przyjęte założenia projektu badawczego. Świadczą o tym klarowne i zwarte, ale pełne informacyjnie wnioski badawcze pracy. Niemniej, należy w tym kontekście wskazać na nieliczne niedociągnięcia rozprawy (poza kwestiami natury teoretycznej, o których mowa powyżej). Po pierwsze, choć potrzeba ilustracji graficznej poszczególnych cząstkowych analiz w rozprawie jest bezdyskusyjna, to dublowanie wykresów graficznych wobec danych tabelarycznych nie do końca przekonuje recenzenta. Przykładowo, recenzent nie odnajduje uzasadnienia dla ilustracji przy pomocy wykresu słupkowego na stronie 110 zasadniczo niezłożonych danych liczbowych dotyczących wskaźnik GFI zaprezentowanych uprzednio na stronie 109. W odbiorze recenzenta ten dublet wprowadza szum informacyjny: każe oczekiwać, że wykres graficzny wniesie do tekstu nową jakość, ale tak się ostatecznie nie dzieje. Analogiczny zabieg stosowany jest przez autora na stronach 111-112, 114, a w odniesieniu do parametru typologii argumentów na stronach 120 i kolejnych. W przypadku tego drugiego typu danych wydaje się, że najbardziej wysyczone informacyjnie są odnośne wykresy słupkowe, takie jak zastosowany na stronie 121. Pozostałe grafiki są – w odbiorze recenzenta – nadmiarowe.

Dwie pozostałe kwestie natury krytycznej dotyczą warstwy językowo-narracyjnej rozprawy. Ogólnie rzecz biorąc należy wysoko ocenić jakość językową tekstu, a w sposób szczególny bardzo klarowny – klasycznie anglosaski – sposób budowania wypowiedzi

zdaniowych. Są one w pełni informacyjne i unikają bliższej słowiańszczyźnie nadmiarowości formalnej. Pomimo że proste strukturalnie zadania stosowane przez autora są najczęściej atutem pracy, czasem choć nielicznie zdarzają się wyrażenia nazbyt ogólnikowe np. „language is seen as culture” (str. 11).

W odbiorze recenzenta na krytyczną uwagę zasługuje sposób organizowania niektórych akapitów rozprawy (paragraphs). Wydaje się, że niekiedy zasadą ich organizacji w pracy jest sekwencyjne zestawianie zdań, co czasem prowadzi do sytuacji, gdy jeden akapit zawiera więcej niż jedną tzw. ideę wiodącą (ang. topical idea). Przykładem – bodajże pierwszym w rozprawie – może być akapit rozpoczynający się od słów „From anthropological perspective....”, zamieszczony na stronie 32. Ten sam akapit – sześć linii poniżej – wprowadza zdanie o ewidentnie (w odbiorze recenzenta) wiodącej funkcji. Brzmi ono następująco: „In general linguistics the definition of discourse varies.” Podobnych, dyskusyjnych pod względem stylistycznym i narracyjnym (w aspekcie czytelności argumentacji) struktur jest w pracy więcej. Niemniej należy podkreślić, iż sugerowane tu niedociągnięcia stylistyczno-narracyjne jedynie w sposób marginalny pomniejszają czytelność tekstu, a w żaden sposób nie prowadzą do niejasności w zakresie głównej linii argumentacji rozprawy.

Wybrane powyżej cytaty wskazują także na kilka innych, drobnych niedociągnięć językowych. Zdaniem recenzenta pierwszy przytoczony cytat pracy (str. 32) powinien wyglądać następująco: „From the anthropological perspective,” zaś cytat drugi: „In general linguistics,....” Podsumowując te uwagi krytyczne, należy wskazać potrzebę dobrej redakcji i korekty tekstu w sytuacji, gdyby autor zamierzał wydać go w postaci monografii angielskojęzycznej. Mocne strony pracy jak najbardziej uzasadniają taki potencjalny zamiar.

Konkludując, bez względu na wykazane niedociągnięcia, w opinii recenzenta rozprawa spełnia wszelkie wymogi formalne niezbędne do sformułowania recenzji pozytywnej. W związku z powyższym, autor niniejszej recenzji stwierdza, iż rozprawa doktorska autorstwa Pana magistra Leszka Wojteczka spełnia wszystkie warunki określone w odnośnych przepisach prawa. Dlatego też recenzent wnosi do o dopuszczenie Pana magistra Leszka Wojteczka do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora w dyscyplinie językoznawstwo.

